Каденюк О. С.
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри теоретико-правових
і соціально-гуманітарних дисциплін,
Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський

Володимир Олександрович Сельський - видатний український вчений-геофізик і геолог

Володимир Олександрович Сельський (13.10.1883–18.02.1951) – видатний український вчений-геофізик і геолог, доктор геологічних наук, професор, академік АН УРСР. З його іменем пов'язана ціла епоха становлення та розвитку прикладної геофізики в СРСР та в Україні.

Володимир Олександрович Сельський народився 13 жовтня 1883 р. у с. Вихилівка колишньої Подільської губернії (нині Хмельницька область), у сім'ї священика. Випусник Подільської духовної семінарії 1904 року. Вищу освіту здобув, закінчивши фізико-математичний факультет Київського державного університету (1904–1909), зі спеціальності – "Геологія". Після закінчення навчання його залишили в університеті для підготовки до наукової та педагогічної діяльності. У 1910 – 1911 рр. написав монографію з петрографії "Хіміко-петрографічні дослідження Гниваньських гранітів Українського кристалічного щита", за яку був нагороджений золотою медаллю Міністерства освіти і премією ім. Пирогова.

У 1912–1914 рр. Володимир Олександрович працював асистентом у Варшавському університеті, вів курс петрографії і викладав математику на Вищих жіночих курсах. У 1914–1921 рр. був викладачем, інспектором, а згодом директором гімназії у Кисловодську. З 1921 р. В. О. Сельський працював переважно в галузі геології та геофізики нафтових родовищ Північного Кавказу.

У 1922 р. він організовує і впродовж шести років очолює Нафтовий інститут у Грозному. У 1928–1930 рр. працює начальником "Грознафтогазрозвідки". У 1931–1935 рр. він старший геолог "Союзнафти", а з 1935 р. – головний консультант Державного геофізичного тресту СРСР.

З 1939 р. В.О. Сельський працює в системі АН УРСР. В Інституті геологічних наук вчений створює відділ геофізики, який під його керівництвом працює над розв'язанням важливих завдань геофізичних досліджень Дніпровсько-Донецької западини. Завдяки фундаментальній фізико-математичній підготовці дослідник оцінив пріоритетну роль геофізичних методів розвідки у розв'язанні задач структурної геології. У 1938 р. вчений опублікував перший підручник з геофізичної розвідки "Краткий курс прикладной геофизики". У 1940 р. вийшла у світ його монографія "Изучение строения земной коры на основании данных геофизики", в якій систематизовано світовий досвід застосування геофізич- них методів для вивчення будови земної кори.

Під час німецької окупації території України вчений працював на нафтогазових родовищах у Татарській АРСР, куди був евакуйований основний науковий потенціал ІГН АН УРСР. У 1945 р. В.О. Сельський повернувся в Україну і створив відділ геофізики у Львівській філії ІГ АН УРСР, кафедру геофізики у Львівському університеті та Львівському політехнічному інституті, сектор сейсмології АН УРСР. Одночасно був консультантом, брав участь у плануванні розвідувальних робіт на нафту і газ на Слобожанщині та в Західній Україні.

Володимир Олександрович належить до вчених – новаторів і талановитих педагогів, які сміливо і наполегливо пропагували і впроваджували новітні методики геологічних і геофізичних досліджень, що сприяли вивченню глибинної будови земних надр, розвивали науку та розвідку корисних копалин. Перші лабораторні експерименти з геології нафти вчений провів ще у 20-ті роки

в Грозному. Йому належить розроблення оригінальних геофізичних методів розвідки нафти, які він пізніше широко впровадив під час вивчення нафто-газоносності Грозненського, Волго-Уральського, Карпатського і Дніпровсько-Донецького регіонів.

Хоча нафтова тематика переважала у працях В. О. Сельського, він належав до вчених з широким діапазоном наукових інтересів: розробки з петрографії, кристалографії, дослідження марганцевих і залізорудних родовищ.

В.О. Сельський – один з перших учених, який побачив сенс розвитку геофізики у конкретному застосуванні її результатів для вирішення прикладних завдань пошуків і розвідки корисних копалин. Він був одним із перших геологів, який оцінив величезну роль і значення геофізичних методів розвідки для розв'язання завдань структурної геології, яким присвятив усю свою наукову і педагогічну діяльність.

У 1939 р. В.О. Сельського обрали дійсним членом Академії наук УРСР і він почав створювати науковий колектив геофізиків. Глибоко переконаний у необхідності підготовки геофізиків, вчений видав перший підручник "Краткий курс прикладной геофизики" (М.; Л.: ОНТИ НКТП, 1938, 202 с.). У цьому підручнику В. О. Сельський, у додатку до розділів, що стосувались окремих видів геофізичної розвідки корисних копалин, виконав глибокий науковий аналіз головних результатів застосування геофізичних досліджень для розвідки нафти. Скориставшись геофізичними даними партій геофізичних трестів, він переконливо довів надзвичайно велику ефективність геофізичних досліджень для вивчення геологічної будови територій Азербайджану, Туркменії, Північного Кавказу, Кубані, районів Майкопа, Ембри, західного схилу Уралу. Володимир Олександрович оцінив ефективність кожного геофізичного методу розвідки. В. О. Сельський першим дійшов висновку щодо необхідності комплексних

геофізичних досліджень для виконання геологічних завдань та пошуків нафти і фактично є основоположником геологічної інтерпретації даних комплексних геофізичних досліджень.

Визначальною у розвитку нового наукового напряму – геологічної інтерпретації геофізичних даних – була фундаментальна монографія В.О. Сельського “Изучение строения земной коры на основании данных геофизики” (М.; Л.: Госгеолиздат, 1940, 196 с.). У першій частині цієї праці “Систематизация мирового опыта по изучению результатов работ прикладной геофизики” вперше було узагальнено гравітаційні спостереження. Її можна розглядати як подальший розвиток праці А.Д. Архангельського “Геология и гравиметрия” (М.: Изд-во АН СССР, 1933. – 112 с.).

Отже, вже у середині 30-х років XX ст. на основі геофізичних даних було сформовано перші моделі глибинної будови літосфери європейської частини СРСР, західного схилу Уралу та інших регіонів. Уперше було обґрунтовано необхідність застосування геофізичних досліджень з метою з’ясування джерел сучасних тектонічних явищ, для яких характерні аномалії сили тяжіння, магнітного поля і наявність глибокофокусних землетрусів. За результатами геологічної інтерпретації даних гравіметричних досліджень та інших геофізичних методів було вивчено глибинну будову нафтоносних районів Азербайджану, Туркменії, Донбасу . За узагальненими даними визначено аномальні зони, зв’язані з можливими родовищами різних корисних копалин. Детальніше вивчення цих зон геофізичними та геологічними методами визначило напрям роз- відувальних робіт на нафту, вугілля, залізо в подальші роки. Внаслідок широкого впровадження геофізичних методів у розвідку нафтових родовищ уже наприкінці 1940 р. було досягнуто помітного прогресу у вивченні будови окремих нафтогазових провінцій і відкрито ряд нових нафтових родовищ.

У період Другої світової війни В.О. Сельський продовжував роботу в районах Волго-Уральської нафтоносної області, де консультував спеціалістів, що займалися пошуками і розвідкою нафти геофізичними методами. Після звільнення України тут розпочалось відновлення геофізичних досліджень і виникла гостра потреба в спеціалістах-геофізиках. Підготовку спеціалістів-геофізиків на геологічному факультеті Київського університету було розпочато саме за ініціативою академіка АН УРСР В. О. Сельського.

Для забезпечення навчального процесу В. О. Сельський розробив навчальний план з геофізичної спеціальності, за яким і проводилось навчання у перші роки. Проте реалізувати повною мірою задумане в Києві не вдалося у зв'язку з переїздом В.О. Сельського до Львова. В 1945 р. він організував кафедру геофізики у Львівському університеті, а потім і кафедру геофізики та геофізичних методів розвідки у Львівському політехнічному інституті, якою керував з 15.09.1945 р. до кінця свого життя. Одночасно він консультував роботи Науково-дослідного інституту прикладної геофізики (Москва) і брав активну участь у плануванні геологорозвідувальних робіт на нафту і газ в Україні. У 1948 р. В.О. Сельського обрали Почесним членом Львівського геологічного товариства.

Академік АН УРСР В. О. Сельський був ученим-новатором, який сміливо і настирливо пропагував нові методи досліджень. Як талановитий педагог, він підготував цілу плеяду відомих геофізиків. За ініціативою В. О. Сельського було створено відділ геофізики у Львівському філіалі ІГН АН УРСР, а пізніше – сейсмологічний сектор АН УРСР. У 1960 р. один із послідовників ученого, видатний геофізик, академік АН УРСР Серафим Іванович Субботін став фундатором і першим директором Інституту геофізики АН України – основного наукового центру в галузі геофізичних досліджень в Україні.